

PLZEŇSKÉ TAJNOSTI

MYDLÁŘ SKONČIL VE VĚZENÍ 1605

náměstí Republiky 37

Na místě secesního domu č. 37 z roku 1905 stával na náměstí původní dům zvaný U Radlice. V roce 1807 jej koupil Antonín Maschauer a po něm ho získal syn Kryštof, který v Plzni vyženil poštovní úřad. Stovky let předtím ale domek zažil drama. V 16. století jej držel zámožný plzeňský mydlář Martin Werher.

Když se vmohl a stal se měšťanem, koupil si dům na náměstí. A začal lidem, kteří ručili svými domy, půjčovat peníze. Možná mu peníze někdo nevrátil a přišel o domov, možná někdo jen záviděl Werherovým bohatství. A tak přišlo udání. Prý mydlář se svojí ženou ve sváteční dny a v nedělích, když se konaly služby Boží a kázání slova Božího, jen sedí doma a přepočítávají peníze. A ještě k tomu jim po domě běhají černé kočky. Hrůza hrůz. To tenkrát stačilo, aby v roce 1605 skončili manželé ve vězení, obvinění z čarodějnictví.

Na místě původního domu U Radlice dnes stojí novostavba z roku 1905

BOŽÍ MUKA ZNIČIL NÁLET 1659, 1944

Františkánský klášter

Nalevo od silnice do Klatov stávala v polích boží muka – pískovcový renesanční sloup s kaplicí a soškou odpočívajícího Krista –, zhruba v místech, kde dnes končí zástavba a začíná Borský park. Jejich donátorem byl snad Vilém Jan Lazar, plzeňský malíř 17. století. Sloup z roku 1659 ale začal na začátku 20. století překážet. Pozemek koupil židovský podnikatel, který jej hodlal rozparcelovat na staveniště. Památka už v té době nebyla v příliš dobrém stavu, neboť často sloužila jako terč nezvedeným vrhačům kamenů. Roku 1899 o něm naspal Josef Brož v článku o božích mukách na Plzeňsku: „Je to skvostná práce kamenická z doby květu renaissance, a jen škoda, že jsa zde vysazen zhoubě, hyne. Již před několika lety uražen mu křížek s vrcholu.“

Roku 1906 sloup z pozemku u Borů zmizel. Noviny Pilsner Tagblatt přinesly zprávu, že „pamětní sloup, který stál za lawn-tenisovým hřištěm na starém vojenském cvičišti a před nějakým časem odtud zmizel, se nachází, jak se nám sděluje, v městském muzeu. Ředitelství ho zamýšlí, nebude-li obecní zastupitelstvo mít námitky, postavit v prostoru mezi kostelem a muzejní budovou“.

Zastupitelstvo nemělo námitky, a tak se sloup objevil v tehdejších Šafaříkových sadech mezi budovou nedávno dokončeného muzea a františkánským klášteřem. Musel být ale restaurován a doplněn o chybějící prvky – sošku sedícího Krista a kříž. Stal se ozdobou sadů a na svém místě vydržel až do prosince 1944. Při náletu byl podle dobové zprávy „téměř nadobro zničen“.

Oprava sice byla v plánu, ale nikdy k ní nedošlo. Soška se ztratila, dochoval se jen podstavec a přerážený sloup. V současnosti stojí podstavec, na jehož jedné straně jsou tajemné iniciály MARS, na dvorku mezi kostelem sv. Františka a hotelem Continental.

Zbytek božích muk u františkánského kláštera

VODOVOD POD VŠEMI SVATÝMI 1796–1919

ulice Na Hrádku

K roudenským pramenům se chodí pro vodu ještě dnes. Málokdo už ale ví, že jejich voda kdysi proudila do středu Plzně dřevěným vodovodem. První zmínky o pramenech pocházejí z roku 1459. Na přelomu 18. a 19. století bylo nutné v souvislosti s rozvojem města posílit vodovodní síť. Byla vybudována ražená štola pod vrchem Všech svatých, dlouhá 1,5 kilometru, kterou se kvalitní voda z Roudné samospádem vedla na náměstí do kašen. Vodovod pod Všemi svatými fungoval od roku 1796. Do města byla voda přivedena pod

Dominikánskou ulicí, odkud byla rozváděna do čtyř kašen na náměstí a k menším nádržím u bývalého dominikánského kláštera a na rohu Perlové a Veveslavínovy ulice. Celá stavba byla technicky velmi složitá – bylo nutné nejen prorazit štolu pod kopcem, na kterém stál hřbitov a kostel, ale také překonat řeku Mži a Soukenickou valchu. Už v roce 1816 musela být vyměněna část potrubí a opravena podzemní štola. Další velké opravy přišly v letech 1833–1834, kdy bylo původní dřevěné potrubí nahrazeno zčásti železným. Na konci čtyřicátých let 19. století se také zkoušely mramorové roury, což nebylo příliš úspěšné. Od Všech svatých proudila voda do města až do roku 1919. Oba portály štoly jsou zachované dodnes.

Zazděný vstup do štoly pod Všemi svatými

NEŠIKOVNÝ KAT LÉČITELEM před rokem 1831

Veleslavínova ulice

Na západním konci dnešní Veleslavínovy ulice stával u hradeb katův domek. Když zemřel poslední z plzeňské katovské dynastie Hussů, stal se popravčím zdejší pohodný Matěj Kaiser. Dobrá volba to příliš nebyla, ale nikdo jiný o tuto práci zájem neměl. Do historie katovského řemesla se dobře nezapsal. Údajně měl za dvacet let provést jen čtyři popravy a u každé měl nějaký

Budova bývalé reálky na konci Veleslavínovy ulice

problém. Možná to bylo tím, že kat Matěj až příliš holdoval alkoholu. Stále opilý a hrubý kat byl ale mezi Plzeňany poměrně oblíbenou postavou. „Ať stonal člověk, nebo dobytek, ať šlo o neshody v rodině, nebo o jiné věci, ve všem chodili k němu lidé raději než k soudci, páteru, lékaři nebo kováři,“ psal plzeňský historik Jaroslav Schiebl.

Kaiser chodil pod Krkavec nebo do lesů u Druztové sbírat byliny, ze kterých připravoval své léky. Často jim ještě poručil další procedury, například museli lék užít v určitém hodinu v noci a přitom odříkávat předepsaná slova nebo museli před užitím léku jít na hřbitov a tam třikrát obejít kostel. Těžko říci, zda tomu kat sám věřil, nebo v tom byla jeho potměšilost.

Od svých pacientů si ale nechával dobře zaplatit a utržené peníze pak bujaře propíjel a v opilosti pak budil pohoršení a veřejně se vysmíval lidské hlouposti a důvěřivosti. Nakonec jeho léčitelství učinil konec plzeňský magistrát, který mu tuhle činnost striktně zakázal. V roce 1831 Matěj Kaiser zemřel. O místo popravčího se sice ucházel jeho syn, ale nová katovská dynastie už ve městě nevznikla. O rok později bylo katovské místo zrušeno a majetek Kaiserův odprodán majiteli pojízdné maringotky s kuriozitami. Katovský dům na parcele číslo 197 byl několikrát vydražen a roku 1854 zbořen.

KŘTĚNÍ ŽUMBEROU 19. století

náměstí Republiky 13

Bývaly časy, kdy byli všichni řádní Plzeňané křtěni „Žumberovou vodou“. Ta se totiž nabírala z kašny,

kterou zdobila socha rytíře Žumbery, a do chrámu svatého Bartoloměje se přenášela ve staré měděné konvičce. Tento zajímavý a v dějinách města důležitý artefakt zůstal naštěstí zachován ve sbírkách Národopisného muzea v Chotěšovském domě na náměstí Republiky č. 13.

Socha rytíře Žumbery (Rolanda) z poloviny 17. století od sochaře Jana Mejzíka, která původně kašnu zdobila, byla v roce 1919 přenesena na fasádu Císařského domu na náměstí Republiky. Dnes je tady umístěna kopie sochy, originál je vystaven v Brance v ulici Bedřicha Smetany. Rolandi stávali v různých městech střední Evropy a symbolizovaly městská práva. A někde dostali domácí jména, jako plzeňský Žumbera.

Portál Chotěšovského domu na náměstí Republiky č. 13

PLZEŇSKÁ SVATEBNÍ KOŠILE BYLA ŠÁTEK polovina 19. století

Malá ulice

Svatební košile je možná nejznámější básní se sbírky Kytice Karla Jaromíra Erbena. Chmurný až hororový příběh má ale mnoho variant, a to nejen v Čechách. V roce 1744 napsal německý autor G. A. Bürger svoji podobu v básni Lenore. Ta prý inspirovala Erbena. Velmi podobná pověst se také vyprávěla o hřbitově svaté Máří Magdalény ve Velharticích, o hřbitově u kostela svatého Petra a Pavla u bývalých Byšiček či o hřbitově u kostela svatého Prokopa u Krupky.

A svoji pověst na stejné téma má i Plzeň. Zachytil ji ve svém díle Jaroslav Schiebl, kterému ji v roce 1869 vyprávěla v městském chudobinci

stará Smuraviová. V Malé ulici na severním okraji Plzně stávala až do padesátých let 19. století dřevěná pumpa, ze které brali v noci pekaři vodu na zadělávání těsta. Jeden z pekařů měl svoji živnost přímo u pumpy. Sloužila u něho děvče, jejíž milý před lety odešel na vandr. Děvče se ho nemohlo dočkat, a tak se stále modlilo, aby se jí ze světa vrátil živý či mrtvý. Každou noc, když začal pekař zadělávat, posílal si děvče k pumpě pro vodu. Jednou tam na ni čekal její milý a prosil ji, aby s ním šla rychle do nového domova. Děvče mělo na sobě jen spodní sukni a velký šátek, a tak se chtělo jít zpátky obléci. Mládenec to ale nedovoliil a dívka s ním vyrazila tak, jak byla. Cestou vedl její milý podivné řeči: „*Měsíček svítí, miluj s milou jde. Bojíš se, má milá?*“

A dívka odpovídala: „*Co bych se bála, když jdu s vámi a jste člověk jako já.*“

Malá ulice na počátku 20. století

KOSTI OBRA
polovina 19. století

sady Pětatřicátníků

V roce 1967 byl zbořen před stavbou mostu Antonína Zápotockého

(dnes generála Pattona) blok domů naproti hlavní poště, který začínal kavárnou Vídeňka a končil u Pekla. Jeho součástí byl i dům čp. 293, původně zvaný U České koruny, později se mu spíše říkalo podle

majitele U Zopfů. Sídčila v něm také vyšší dívčí škola, pozdější lyceum. A při kopání základů tohoto domu byly nalezeny podle vyprávění Antonína Zopfa zaznamenaného roku 1884 „jakés obrovské

hnáty“. Přivolaný městský lékař dr. Špaček ostatky prý prohlásil za zbytky obra. Kostí byly převezeny na hřbitov u Všech svatých a tam pochovány.

Pohled na frontu domů, která byla zbořena před stavbou Pattonova mostu

SILVESTROVSKÁ JÍZDA 1898

Mikulášská ulice

O silvestrovské noci se strhne leccos. Velké dobrodružství při ní zažil černický rolník V. Ř., který ve tři ráno na Nový rok roku 1898 jel se svým povozem pro mláto do Městanského pivovaru. Když sjížděl Mikulášskou ulicí k železničnímu viaduktu, lekli se jeho koně právě projíždějící parní lokomotivy a splášili se. Odbočili do Nádražní třídy a pádili dál. Rolník spadl z vozu a utíkal za nimi. Cestou ztratil střevíce, což jej ale nezastavilo. Zastavili ho až dva náhodní chodci, kteří bosého běžce pokládali za blázna. Chytili ho a násilím odvedli až na radnici. Pan V. Ř. se jim marně snažil vysvětlit, jaká nehoda ho potkala a že jeho koně teď běha-

jí samotní po Plzni. Na radnici mu jeho historku uvěřili, neboť tam záhy dorazila zpráva, že policejní strážník chytil nějaké koně před Pilsner Hofem, dnešním hotelem Continental. Protože oři nezpůsobili žádnou škodu, byl nebohý rolník propuštěn a bos odjel domů do Černic. Splašení koně nebyli na konci 19. století žádnou zvláštností. Ten samý měsíc přinesly noviny zprávu, že se na náměstí splášili koně královského nájemce Brandejsa a i s kočárem uháněli Říšskou ulicí (Prešovskou), Palackého třídou až do Kollárovy ulice, kde je zastavili dva neohrožení muži – slévač J. Bešta a švec J. Légy. Ten samý den se splášil v Plachého ulici kůň zapřažený v bryčce kyšického řezníka Jana Beránka. Zastaven byl až v Říšské ulici, zřejmě oblíbené tepně splašených koní.

porada
avení po-
rý, jenž
vého —
ěje Ko-

d poled-
obvodu
k Nuss-
obolku s
é policii.
i sylve-
to roku
iku pan
, obrátiv
žedném.
jež ne-
— Byl
rna jako
a nejvýš
ril.
yl tomu
l v praxi
Velkové,
4. číste
o čtvrté

to zadržel strážník jeho splašené koně u národní zahrady. Splašivše se v nádražní ulici, shodili vozku s vozu — ale Janeček šťastnou náhodou jen lehce pádem si ublížil.

— **Dobrodružství silvestrovské noci.** Avanturu velmi nemilou zažil v noci silvestrovské — již k ránu po třetí hodině — černický rolník p. V. Ř. Jel pro mláto do měst. pivovaru, ale když v mikulášské třídě k viaduktu přijel, lekli se koně parostroje, splášili se a uháněli do třídy nádražní. Pan Ř., běže za nimi, cestou střevíce ztratil a poskytoval v nočním tom chvatu asi obraz podivný. Dva noční chodci totiž, spatřivše jej, pokládali ho za šleunce, chytili jej a vedli na strážnici. Nebohý rolník, jenž tím koně z očí ztratil, marně jim vykládal proč tolik spěchá a proč je o novém roce tak lehce obut. Nevěřili mu a odvedli jej do radnice, kde se ovšem omyl záhy vysvětlil. Zároveň došla tam zpráva, že zatím koně p. Ř. zadržel polic. strážník kdesi před „Pilsner Hofem“, aniž sobě nebo komu jinému škody způsobili.

— **Krádeže v Plzni.** O Sylvestru asi o půl šesté odpoledne ukradl zloděj dosud nezjištěný z vozu chrásteckého obchodníka p. F. Tanzra balík střížného zboží v ceně 25 zl.;

Horlivou účast mají sousedé sami již výměnkáři — kteří netvím Vědrovic Ustřední Těž mladším nezkušeným se čtí dobré rady a pokyny dá přízeň celé společnosti i po skýek s milým sousedem p vždy tak houževnatě hájil Maticí zachována byla. — uspořádají Vědrovičtí domá Mrázka při hudbě dudácké. své příznivce uctivě zve.

**Mravného
hocha do učení**
přijme ihned 40
modní závod pro pány
Eduard Zeiner,
Plzeň, Pražská ul. č. 91.

Dnešní Mikulášská ulice pod viadukty

Mikulášská ulice u nádražních viaduktů na počátku 20. století

OBSAH

Záhadná žebra	4
Nejstarší česká skříň?	6
Kopí rytířské.....	8
Mydlář skončil ve vězení.....	10
Boží muka zničil nálet	11
Knihy zázraků	14
Když vybuchl střelný prach.....	18
Kostnice Matěje Kondela	20
Gymnázium a jeho studenti.....	24
Vodovod pod Všemi svatými.....	28
Nešťastná čtyřčata	32
První pomník ve městě	34
Tři botanické zahrady.....	36
Zmizelá kaplička	40
Nešikovný kat léčitелеm	42
Osel od Schiebla.....	44
Když svatý zabil advokáta	46
Kde se plánovalo povstání	50
Pohár od císaře	56
Křtění Žumberou.....	58
Poklad, co přinesl jen smůlu	60
Smetanovy byty	62
Smetanovy lásky	66
Arcivévoda Štěpán v Plzni	70
Klára Klotzová, jedna ze Smetanových lásek.....	74
Krejčovský herberk.....	82
Obecním zastupitelem na jeden den	84
Plzeňská honorace	86
Oběšený palič.....	90
Plzeňská svatební košile byla šátek	92
Poklad z rumiště	96

Likér z masožravých rostlin	98
Církvicka pod Hamburkem	100
To nebudeme poslouchat!	104
Lochotínská droždárna	106
Mydlář Kopiaš.....	108
Když chtěl Prušák teplou večeři	110
Světoběžník Jan Ruml	111
Tábor lidu na Homolce	114
Čtyři dukáty	115
Jak Guldener Plzeň pobouřil ..	116
Miss Murphy ze Švihova	120
Když vystavoval námořník Babička	122
Žákyně Augustina Němejce	124
Kostí obra	126
Tajemství studny U Zlaté lodě	130
Tajnosti pojmenování ulic... ..	134
Hrobnický domek.....	138
Zapomenutá básnička ze slavného rodu	142
Hodiny paní Rýsové.....	144
Běsnící gorila u Hamburku.....	148
Liliputáni na útěku	150
Vousem do vlasu	152
Kameny se valí do světa.....	156
Když se provolávala sláva.....	158
Šípovy kočárky.....	160
Kristus hlídal dům.....	164
Zmrzlý dragoun	166
Štít z Jíkalky.....	170
Silvestrovská jízda	172
Tři kila loje	176
Objednat si mohou jen vzdělanci.....	178

Muž mnoha řemesel.....	180
Modré světélko nad pokladem	184
Kuchařky z nároží.....	188
Stěhovavá boží muka.....	190
A zbyl jen sokl.....	194
Chudý poklad	198
Tam jsem běhal jako kluk	199
Herec z kuchařské rodiny.....	202
Srub mezi vilami.....	204
Vrah si vybral špatný směr.....	205
Vila na pilotech	210
Kanonýr ze Škodovky	211
Poslední let pilota Váni.....	212
Neštěstí u Kalikovského mlýna	214
Tajemství sochaře Šípa	215

Operace Canonbury	218
Ohořelé loutky	220
Dva dny pod troskami	222
Tragický zásah.....	224
Příběhy z konce války	228
Krutá smrt režiséra.....	234
Vochovská venuše	236
Tragický požár v Lochotínské ulici	237
Slovanský superblok	240
Zůstala jedna socha zachována?	242
Prostořeký halama.....	246
Když hořelo sádlo	248
Dokonalý zločin na vysoké škole	250

Západočeské muzeum v Plzni
příspěvková organizace
Kopeckého Sady 357/2
301 00 Plzeň
www.zcm.cz • info@zcm.cz

Nabízí kulturní a vzdělávací
programy, prohlídky stálých
expozic a krátkodobých
výstav v hlavní budově
a všech jeho pobočkách.